

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم و تحقیقات

دانشکده علوم انسانی، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق M.A

گرایش: جزا و جرم شناسی

عنوان

بررسی جایگزین مجازات حبس در حقوق کیفری ایران با تأکید

بر قانون مجازات جدید

استاد راهنما:

دکتر سید محمود مجیدی

استاد مشاور:

دکتر محمد حسن حسینی

نگارش:

حمید رضا اسماعیلی

تأیید: تابستان: ۱۳۹۲

پژوهش‌های علوم و تحقیقات شهرد

بسمه تعالی

گزارش صورت جلسه دفاعیه کارشناسی ارشد

به موجب نامه شماره مورخ جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم/آقای حمیدرضا اسماعیلی دانشجوی رشته : حقوق جزا دانشکده علوم انسانی شماره دانشجویی ۹۰۰۸۲۴۵۲۹ در روز یکشنبه مورخ ۱۳۹۲/۰۷/۰۷ تحت عنوان بررسی جایگزین مجازات حبس در حقوق کیفری ایران با تاکید بر قانون مجازات جدید برگزار گردید. ابتدا ایشان گزارشی از کار پژوهشی خود را ارائه کردند و سپس به سوالات اعضای حاضر در جلسه پاسخ دادند.

در پایان هیات داوران پایان نامه دانشجو را با نمره بدون احتساب نمره مقاله و نمره نهایی با احتساب نمره مقاله و امتیاز مورد قبول قرار دادند/ندادند.

هیات داوران:

۱- استاد راهنما: سید محمود مجیدی

۲- استاد مشاور: محمد حسن حسینی

۳- استاد داور: غلامرضا عبدلی

امضاء

نام و نام خانوادگی مدیر گروه : غلامرضا عبدلی

امضاء

نام و نام خانوادگی نماینده پژوهش حاضر در جلسه

امضاء

نام و نام خانوادگی مدیر پژوهش پردیس علوم و تحقیقات شاهرود

مساوت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و ائمه اطهار این که عالم محضر خداست و همواره نامبر بر احوال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه آیهت جلیله دانشگاه و انجمن علمی فرهنگ و تمدن بشری، با دانشمندان و اصحاب بیات علمی

و اصحابی دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن همیشرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از حرکت گزینش جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از حرکت گزینش گزینش.
- ۸- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و ابداع نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشمندان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برکت: التزام به برکت جویی از حرکت گزینش رفاه غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلاینند.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم و تحقیقات

تعهدنامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب حمید رضا اسماعیلی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق جزا و جرم شناسی که در تاریخ ۱۳۹۲/۷/۷ از پایان نامه خود تحت عنوان "بررسی جایگزین مجازات حبس در حقوق کیفری ایران با تاکید بر قانون مجازات جدید" با کسب نمره ۱۷ و درجه خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

(۱) این پایان نامه / رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و ردیه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

(۲) این پایان نامه / رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پائین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

حمید رضا اسماعیلی

تاریخ و امضاء:

سپاسگزارى :

سپاس خداى يکتا را که هرچه هست از اوست.

سپاس او را که بي نام و يادش نمى توان آغاز کرد و نمى توان به پايان برد.

سپاس و حمد بيکران او را که به ما طريق عاشقى آموخت.

سپاس ترا اى يگانه عالم، اى حقيقت مطلق، اى منتهاي تحقيق، اى همه هستي دريك کلام، اى خدا

خدایا مخواه که غرور در دل ما ریشه کند،

خدایا مخواه که غير از آنچه تو خواسته اى بخواهيم و غير از آنچه رضاي توست بطلبيم

خدایا ما را آنى به خود و امگذار که به خود نيامده ايم که به خود رويم

خدایا تو ميدانى که جز تو از تو نمى خواهيم تنها تو را مى پرستيم

و تنها از تو يارى مى طلبيم ما را در اين راه تنها مگذار،

به مصداق کلام شريف «من لم يشکر المخلوق لم يشکر الخالق» بر خود فرض و واجب مى دانم تا از زحمات و راهنمايى ها و ارشاد اساتيد ارجمند و فاضل جناب آقاى دکتر محمود مجيدي استاد راهنما و جناب آقاى دکتر محمد حسن حسنى استاد مشاور صميمانه تشکر و قدرداني نمايم و همچنين از دوستانى که مرا در امر ويرايش و تايپ اين پايان نامه يارى نموده اند تشکر و قدرداني نمايم.

تقديم به اسطوره هاي عشق و محبت پدر و مادر عزيز و همسر
گرانقدرم باشد که شکرانه قطره اي از درياي بي کران محبت هایشان را
به جا آورده باشم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده.....
۲	مقدمه.....
۴	اهمیت تحقیق.....
۵	اهداف تحقیق.....
۵	پرسش های تحقیق.....
۵	فرضیه های تحقیق.....
۵	روش تحقیق.....
۶	سازماندهی تحقیق.....
	۱- فصل نخست: مفاهیم و تاریخچه زندان، طرز اجرای روش های مختلف در زندان ها
۷	و انواع زندان در ایران.....
۸	۱-۱- مبحث نخست: مفاهیم و تاریخچه زندان.....
۸	۱-۱-۱- گفتار نخست: تعریف لغوی و اصطلاحی زندان.....
۱۰	۱-۱-۲- گفتار دوم: سابقه مجازات زندان در اسلام.....
۱۲	۱-۱-۳- گفتار سوم: موارد جواز حبس در فقه.....
۱۵	۲-۱- مبحث دوم: طرز اجرای روش های مختلف در زندان ها و انواع زندان در ایران.....
۱۵	۲-۱-۱- گفتار نخست: طرز اجرای روش های مختلف در زندان ها.....
۱۵	۲-۱-۲- الف: روش عمومی.....

- ۱۶-۱-۲-۱: روش انفرادي..... ۱۶
- ۱۷-۱-۲-۱: روش مختلط (ابورنين)..... ۱۷
- ۱۷-۱-۲-۱: روش مدرن (تدریجي)..... ۱۷
- ۱۹-۲-۲-۱: گفتار دوم: انواع زندان در ايران..... ۱۹
- ۱۹-۲-۲-۱: الف: زندان نیمه باز..... ۱۹
- ۱۹-۲-۲-۱: ب: زندان باز..... ۱۹
- ۲۰-۲-۲-۱: پ: زندان بسته..... ۲۰
- ۲۰-۲-۲-۱: ت: مجتمع حرفه آموزي و درماني..... ۲۰
- ۲- فصل دوم: عوامل نظري و عملي مؤثر گرايش به جایگزین های حبس..... ۲۱
- ۲-۱-مبحث نخست: عوامل نظري ناکارآمدی کیفر حبس..... ۲۲
- ۲-۱-۱-گفتار نخست: تحولات کیفری و گسترش زندان..... ۲۳
- ۲-۱-۱-۱-الف: دیدگاه مکتب کلاسیک..... ۲۳
- ۲-۱-۱-۱-۲: ب: دیدگاه مکتب نئوکلاسیک..... ۲۴
- ۲-۱-۱-۱-۲: پ: دیدگاه مکتب تحققي..... ۲۴
- ۲-۱-۱-۱-۲: ت: دیدگاه مکتب دفاع اجتماعي..... ۲۵
- ۲-۱-۲-گفتار دوم: نظریات جرم شناختي..... ۲۶
- ۲-۱-۲-۱-۲-۱-۱-۲: جرم شناسي کلاسیک..... ۲۷
- ۲-۲-مبحث دوم: عوامل عملي ناکارآمدی حبس..... ۲۸
- ۲-۲-۱-گفتار نخست: شکست مجازات حبس در دستیابی به اهداف..... ۲۸
- ۲-۲-۲-گفتار دوم: هزینه اقتصادی زندان..... ۳۲

- ۳-۲-۲-۳ گفتار سوم: اثرات زندان بر خانواده فرد..... ۳۳
- ۳-۲-۲-۴ گفتار چهارم: جرم زا بودن و انتقال خرده فرهنگ کژمدارانه زندان به جامعه... ۳۶
- ۳-۲-۲-۵ گفتار پنجم: از بین رفتن حس مسئولیت..... ۳۸
- ۳-۲-۲-۶ گفتار ششم: اثر روانی نامطلوب زندان بر زندانی..... ۳۸
- ۳- فصل سوم: مفهوم، سیاست بین المللی، اهداف، انواع و شرایط جایگزین حبس..... ۴۰
- ۳-۱-۱ مبحث نخست: مفهوم جایگزین های حبس..... ۴۱
- ۳-۲-۲ مبحث دوم: سیاست جنایی و بین المللی و منطقه ایی در زمینه تحدید
کیفر حبس و جایگزین..... ۴۲
- ۳-۳-۱ مبحث سوم: سیاست جنایی ملی ایران در زمینه تحدید کیفر حبس و جایگزین های آن... ۴۴
- ۳-۳-۲ مبحث چهارم: اهداف، فواید و شرایط جایگزین حبس..... ۴۶
- ۳-۳-۴-۱ گفتار نخست: اهداف و فواید جایگزین حبس..... ۴۶
- ۳-۳-۴-۲ گفتار دوم: شرایط جایگزین های حبس..... ۴۸
- ۳-۳-۴-۱-۲ الف- فرهنگ سازی..... ۴۸
- ۳-۳-۴-۲-۱ ب- جرم و مجرمان موضوع جایگزین..... ۵۰
- ۳-۳-۵ مبحث پنجم: پیشینه اصلاحات قانون جدید مجازات..... ۵۱
- ۳-۳-۵-۱ گفتار نخست: تحول سیاست کیفری در زمینه جرایم کودکان..... ۵۱
- ۳-۳-۵-۲ گفتار دوم: جنون در قانون مجازات اسلامی..... ۵۳
- ۳-۳-۵-۳ گفتار سوم: مجازات های جایگزین حبس در قانون مجازات اسلامی جدید..... ۵۳
- ۳-۳-۵-۴ گفتار چهارم: حذف سنگسار از قانون..... ۵۴
- ۳-۳-۶ مبحث ششم: ماهیت کیفرهای جایگزین حبس..... ۵۵

- ۷-۳-۷مبحث هفتم: انواع جایگزین ها و مقررات مربوط به آنها ۵۶
- ۷-۳-۱گفتار نخست: آزادی مشروط ۵۹
- ۷-۳-۱-۱-۱-۷-۳شرایط و فواید آزادی مشروط ۶۰
- ۷-۳-۲گفتار دوم: تعلیق اجرای مجازات ۶۲
- ۷-۳-۲-۱الف: فواید تعلیق اجرای مجازات ۶۴
- ۷-۳-۲-۲ب: شرایط اعطای تعلیق اجرای مجازات و آثار آن ۶۵
- ۷-۳-۳گفتار سوم: جزای نقدی ۶۵
- ۷-۳-۴گفتار چهارم: محرومیت از حقوق اجتماعی و خدمات عمومی و انواع آن ۶۸
- ۸-۳-۱مبحث هشتم: جایگزین های نوین ۷۲
- ۸-۳-۱گفتار اول: کار عام المنفعه ۷۳
- ۸-۳-۲گفتار دوم: حبس در منزل ۷۵
- ۸-۳-۲الف: فواید حبس در منزل ۷۷
- ۸-۳-۲-۲ب: شرایط حبس در منزل ۷۸
- ۸-۳-۳گفتار سوم: دوره مراقبتی ۷۹
- ۸-۳-۳-۱الف: اهداف دوره مراقبتی ۷۹
- ۸-۳-۳-۲ب: جایگاه دوره مراقبتی در حقوق کیفری ایران ۸۰
- ۸-۳-۴گفتار چهارم: جریمه روزانه ۸۳
- ۸-۳-۴-۱الف: فواید جریمه روزانه ۸۴
- ۸-۳-۴-۲ب: شرایط جریمه روزانه ۸۵
- ۸-۳-۵گفتار پنجم: میانجیگری ۸۶

۸۸.....۳-۸-۵-۱ الف: اهداف میانجیگری

۸۹.....۳-۸-۵-۲ ب: میانجیگری در ایران

۹۱.....۳-۸-۶ گفتار ششم: رویکرد نظام حقوقی ایران به جایگزین های نوین

۹۳..... نتیجه گیری

۹۶..... پیشنهادات

۹۸..... منابع و مآخذ

۱۰۲..... چکیده به زبان انگلیسی

چکیده

مجازات حبس به عنوان یکی از قدیمی ترین مجازات های سنتی امروزه دیگر توقعات دانشمندان و اندیشمندان حقوق جزا مبنی بر اصلاح و تربیت مجرمین و دفاع از جامعه را به خوبی برآورده نمی سازد. با توجه به افزایش تکرار جرم جنبه سزادهی و بازدارندگی و اصلاح و بازپروری، مجازات سالب آزادی اعتبار و اهمیت خود را از دست داده است. کیفر حبس امروزه صرفه نظر از اینکه هزینه های اقتصادی کلانی را بر جامعه تحمیل می کند؛ نظیر ساخت زندان های متعدد و استخدام انبوه نیروی انسانی برای مراقبت و رسیدگی به افراد زندانی، به مدرسه جرم ساز تبدیل شده، مکانی که مجرمین اتفاقی در کنار مجرمین حرفه ای گردهم می آیند و در این راستا تجارب و تفکرات مجرمانه به سهولت مبادله می گردد.

می خواهیم در این تحقیق با معرفی مجازات های جایگزین حبس گفته می شود که این مجازات ها می توانند به کاهش جمعیت کیفری در زندان ها و همچنین کاهش هزینه زندانها و احیاناً افزایش درآمد دولت از طریق اعمال جایگزین هایی مانند: جزای نقدی و ... منجر شوند.

کلید واژگان: ۱- جایگزین های حبس ۲- میانجیگری ۳- آزادی مشروط ۳- تعلیق مجازات ۴- کار

عام المنفعه

مقدمه

مجازات حبس به منزله یک مجازات اصلي، از نیمه دوم قرن هجدهم به عنوان یک واقعیت گریز ناپذیر در نظام های کیفری بسیاری از کشور ها وجود دارد. با پیشرفت سریع علم و تکنولوژی و دانش ارتباطات که به همراه خود پدیده های مجرمانه بسیاری را نیز آورده است استفاده از شیوه های سابق در مبارزه با جرائم و کشف آنها نمی توان امنیتی پایدار را برای جامعه ارمغان آورد. بلکه استفاده از تحقیقات علمی و پژوهشی جدید و به کارگیری تکنیک های جدید در جهت کشف جرائم و شناسایی مجرمین از ضروریات دستگاه قضایی و نیروهای انتظامی کشور محسوب می گردد.

رواج یافتن حقوق شهروندی موجب افزایش تکالیف حکمرانان شد. مردم به دنبال دولت های پاسخگو بودند و انتظار داشتند که حاکمان حقوق اولیه همه شهروندان از جمله حق حیات و حق آزادی را به صورت کامل، هم در برابر مردمان متجاوز و هم در برابر کارگزاران حکومت، حفظ و حراست کنند.

مدت های مدیری براساس سلیقه های شخصی و مصلحتی و مجازات های خشونت بار و انتقامجویانه فردی و اجتماعی اعمال می گردید. لیکن با تحولات فکری و علمی که شکل گرفت جامعه اندیشمندان توانست بر گروه حکام و دولت مردان تأثیرگذار گردد. لذا روند جریان مجازات نسبت به مجرمان تغییر اساسی به خود گرفت و مجازات های سلیقه ای و انتقامجویی، جای خود را به مجازات های بازدارنده تنبیهی و اصلاحی داد.

در این راستا زندان به عنوان یک مجازات بازدارنده و مؤثر وارد حقوق کیفری گردید تا آنجا که برخی از کیفرشناسان از آن به عنوان مرکز ثقل عدالت کیفری یاد می کنند. در ابتدا تأسیس آن این نوید را به همراه داشت که اهداف مهم مجازات جانی را تأمین می سازد، در حالی که امروزه زندان در اکثر جوامع بشری به یکی از معضلات حاد بلکه در برخی از جوامع به یک بحران تبدیل شده است.

تراکم جمعیت کیفی، وجود انواع بیماری های مسری، هدر رفتن بسیاری از حرفه ها و شغل های مورد نیاز جامعه، هزینه های بالای سرانه هر زندان، ضرورت ساخت و سازهای بیشتر زندان، آثار منفی اجتماعی و روانی و خانوادگی و از همه مهم تر عدم موفقیت زندان در برآورده شدن اهداف پیش بینی شده و دهها معضل دیگر همگی باعث گردید که به کاهش استفاده از مجازات حبس به عنوان یک سیاست توجه شود، و اندیشمندان حقوقی مجازات های جایگزین حبس که آثار مثبت و بازدارندگی و اصلاحی مؤثرتری نسبت به مجازات حبس دارند را پیشنهاد کنند.

الف- اهمیت تحقیق

در دهه های اخیر با توجه به ازدیاد جرم و به منظور دور نگه داشتن مجرمان از جامعه نظام های قضایی بیشتر توجه خود را به مجازات حبس معطوف کرده اند، با توجه به نقشی که آزادی در زندگی افراد ایفا می کند ایجاد محدودیت یا سلب آن به عنوان ضمانت اجرای هنجارها و ارزش های مورد احترام جوامع از دیرباز به عنوان رایج ترین ابزار مقابله با بزهکاران، مورد توجه بوده است زیرا سرافکنندگی و رنج حاصل از آن می تواند موجب ارباب و بازدارندگی و جبران خطای ارتكابی را فراهم نماید. هر چند زندان مجازاتی شایع و معمول است و به کرات اجرای آن از طرف علمای حقوق جزا و جرم شناسی و سازمان های بین المللی توصیه شده است اما نباید از نظر دور داشت که زندان به شرطی می تواند موجبات تنبیه و اصلاح و تربیت بزهکار را فراهم آورد و او را برای زندگی اجتماعی آماده سازد که با روش های صحیح علمی و قضایی به موقع اجرا گذاشته شود و گرنه جز به گمراهی کشاندن محکومان و ایجاد فساد و آلودگی غیر قابل اصلاح برخی از آنان و ازدیاد تکرار جرم ثمره دیگری نخواهد داشت. با توجه به شکست اندیشه اصلاح و درمان و ناکارآمدی های عملی و نظری، امروزه تردیدهای فزاینده ای نسبت به نقش کیفر سالب آزادی اعم از کوتاه مدت و بلند مدت و مشروعیت آن ایجاد گردیده و از رواج اولیه آن بیش از پیش کاسته شد. اندیشمندان حقوق کیفری اکنون برای گریز از مشکلات زندان ها ضمن تحدید قلمرو این مجازات راه حل هایی را ارائه می کنند که فاقد معایب کیفر حبس بوده و در بردارنده کنترل، اصلاح، جبران، پیشگیری مناسب برای این مجازات می باشد که یکی از این راهکارها استفاده از تدابیر مجازات های جایگزین می باشد که ضمن برآورده کردن هدف های کیفری هزینه های مادی و معنوی اجرای مجازات زندان را کاهش می دهند.

ب- اهداف تحقیق

بررسی بحران عملی و نظری مجازات حبس و راهکارهای اتخاذ شده در قبال این مشکلات و بحران ها در حقوق کیفری ایران، بررسی مفاهیم، اهداف، و قواعد و مقررات مربوط به جایگزین های حبس و در مجموع پیش بینی و بکارگیری برنامه و شیوه های مناسب تر برای برخورد با آثار نامطلوب مجازات حبس از یک سو متنوع کردن ضمانت اجراها از سوی دیگر در حقوق کیفری ایران از اهداف عمده این تحقیق است.

پ- پرسشهای تحقیق

- ۱- آیا زندان امروزه کارایی لازم برای باز پروری بزهکار را دارد؟
- ۲- با توجه به هزینه های بالای اقتصادی و کمبود فضای مناسب و عوامل دیگر تبدیل زندان به سود جامعه می باشد؟

ت- فرضیه های تحقیق

- به نظر می رسد زندان امروزه کارایی چندانی برای بازپروری بزهکار ندارد.
- به نظر می رسد با هزینه های اقتصادی بالا و کمبود فضای نامناسب و عوامل دیگر تبدیل آن به مجازات دیگر به سود جامعه باشد.

ث- روش تحقیق

روشی که برای این تحقیق به کار گرفته شده نوعاً به روش نظری بوده و بر مبنای مطالعات کتابخانه ای، فیش برداری و استفاده از نظرات اساتید رشته حقوق انجام شده است.

ج- سازماندهی تحقیق:

تحقیق پیش رو به سه فصل تقسیم شده، در فصل نخست مباحث مفاهیم و تاریخچه زندان و طرز اجرای روش های مختلف در زندان ها و در فصل دوم عوامل نظری و عملی موثر گرایش به جایگزین های حبس و در فصل سوم مفهوم، سیاست بین المللی، اهداف، انواع و شرایط جایگزین حبس به بحث گذاشته شده و نهایتاً افقهای روشنی از جایگزین های حبس بیان شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۱- فصل نخست:

مفاهیم و تاریخچه زندان، طرز اجرای روش های مختلف در زندان ها و انواع زندان در ایران

در این فصل ابتدا مباحث مفاهیم و تاریخچه زندان که متشکل از تعریف لغوی و اصطلاحی زندان و سابقه مجازات زندان در اسلام و همچنین موارد جواز حبس در فقه می باشد و پس از آن جایگاه اجرای روش های مختلف در زندان ها و انواع زندان در ایران که متشکل از طرز اجرای روش های مختلف در زندان ها با بررسی انواع ان اعم از روش عمومی، روش انفرادی، روش مختلط، روش مدرن بوده و همچنین انواع زندان در ایران اعم از زندان نیمه باز، زندان باز، زندان بسته، مجتمع حرفه آموزی و درمانی می باشد پرداخته می شود چرا که با بررسی دقیق، بهتری می توانیم به مقایسه روش های مختلف و با شناخت نقاط ضعف و قوت بین روش ها به سوی تعاملی سازنده گام برداریم.

۱-۱-مبحث نخست: مفاهیم و تاریخچه زندان

۱-۱-۱-گفتار نخست: تعریف لغوی و اصطلاحی زندان

علی الاصول محل نگهداری متهمین بازداشتگاه یا توقیفگاه نامیده می‌شود و زندان و ندامتگاه به محل نگهداری کسانی اختصاص دارد که محکوم به حبس یا سلب آزادی شده‌اند. اما در زبان رایج بین مردم و حتی در کتب تخصصی و قوانین گاهی واژه‌های مشترک برای بیان هر دو مفهوم بکار گرفته می‌شوند. در آیین نامه‌های جدیدالتصویب در نظام جمهوری اسلامی ایران حتی مفاهیم و نام‌های جدید تری نیز وضع و به کار گرفته شده مثل «بازداشتگاه امنیتی» و «بازداشتگاه موقت» که از لحاظ مفهوم و کارکرد تفاوتی با بازداشتگاه به معنی عرفی و اعم کلمه ندارند. چنانچه به زودی بحث خواهد شد، این اسامی تنها نشانگر طبقه بندی افراد توقیف شده و فراهم کردن زمینه برخورد متفاوت و اغلب شدیدتر با برخی از مرتکبین جرایم خاص و مسامحه با برخی دیگر، یعنی سیاست کیفری افتراقی در بخش اجرا و اعمال است.

در آیین نامه‌های مربوط به زندان‌ها از زندان چنین تعریفی شده است:

« زندان محلی است که در آن محکومین قطعی با معرفی مقامات ذیصلاح قضایی و قانونی برای مدت معین یا به طور دائم به منظور اصلاح و تربیت و تحمل کیفر نگهداری می‌شوند.»^۱

در ادبیات کیفریبه زبان فرسی دو لفظ زندان و حبس برای نشان دادن مفهوم مجازات سالب آزادی به عنوان مجازات بیش از همه مرسوم است. در ادبیات کیفری، علاوه بر دو واژه گاهی اوقات نیز از لفظ سجن و ندامتگاه استفاده می‌شود. زندان یا ندامتگاه در زبان فارسیاسم محلی است که محکومین به مجازات سالب آزادی در آن نگهداری می‌شوند و مسامحتا به محل نگهداری هر دو دسته محکومین و متهمین هم گفته می‌شود و شاید از این جهت که زندانی در زندان از کرده خود نادم و پشیمان می‌شود به این محل ندامتگاه نیز گفته‌اند. لفظ حبس نیز در فارسی به هر دو معنای مصدری یعنی کیفر سالب آزادی و محل نگهداری محکوم به چنین کیفری یعنی معادل زندان به کار می‌رود ولی در عربی به زندان محبس گفته می‌شود گرچه

^۱ - صفاری علی، کیفرشناسی، تحولات مبانی و اجرای کیفر سالب آزادی، انتشارات جنگل، چاپ دوازدهم ۱۳۸۹،

کاربرد واژه «حبس» به جای «محبس» در عربی نیز معمول است. واژه سخن در هر دو زبان عربی و فارسی به معنای زندان یعنی محل اعمال کیفر سلب آزادی است. دو لفظ حبس و جن که در اصل عربی هستند در قرآن نیز به کار رفته اند. در جای دیگر حبس چنین تعریف شده است: «سلب آزادی و اختیار نفس در مدت معین یا نامحدود به طوری که در آن حالت ترخیص وجود نداشته باشد و اگر حالت انتظار داشته باشد آن را توقیف گویند نه حبس»^۱

در ترمینولوژی حقوق انواعی از حبس ذکر شده است که عبارتند از: حبس مجرد، حبس موقت، دائم، احتیاطی، تکدیری و با کار. حبس مجرد عبارت است از اینکه محکوم در تمام مدت محکومیت خود، در یک سلول کوچک به طور انفرادی زندانی باشد.^۲ حبس ابد نیز عبارت است از حبس در مدت عمر محکوم. حبس تکدیری عبارت است از حبسی که برای امور خلافی مقرر شده باشد.

حبس با کار: حبسی است که محکوم علیه به حبس مجبور به انجام کارهایی که برای او معین می شود باشد که همان حبس با خدمت نامیده می شود.

حبس احتیاطی سلب آزادی متهم در طول مدت محاکمه، برای جلوگیری از فرار متهم، یا از بین بردن مدارک جرم یا تبانی را حبس احتیاطی گویند.

«در آثار فقها نیز انواعی از حبس وجود دارد که از جمله آنها حبس اکتشافی (استبرائی): برای نگهداری کسی به کار می رود که مدیون است و حال او از نظر تمکن و ناداری مشخص نیست. حبس حقوقی: عبارت است از زندانی کردن فرد به منظور اخذ یک حق از او که هم شامل حقوق عمومی و هم حقوق خصوصی می باشد.

حبس جنایی: منظور موردی است که فرد به عنوان مجازات محبوس می شود.»^۳

۱- لنگرودی محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۵، ص ۲۰۸

۲- همان منبع ص ۲۰۹

۳- صفاری علی، کیفرشناسی، تحولات، مبانی و اجرای کیفر سالب آزادی، انتشارات جنگل، چاپ دوازدهم، ۱۳۸۹، ص ۱۳۰.